

Homo psychoticus

TRITON

Michaela Malá
s předmlouvou Františka Koukolíka

TRITON
Praha / Kroměříž

Michaela Malá

HOMO PSYCHOTICUS

Michaela Malá
HOMO PSYCHOTICUS

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Copyright © Michaela Malá, 2015
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2015
Cover © Renata Brtnická, 2015

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-845-0

*Láska je jako světlo.
Není jí pro nikoho více ani pro nikoho méně.
Záleží na tom, kolik jsme schopni přijmout.*

*Věnováno andělům tohoto světa.
Všem, kteří ostatním svítí na cestu životem.*

Věnováno Vám, pane doktore.

OBSAH

KAPITOLA PRVNÍ	
Úvod	18
KAPITOLA DRUHÁ	
Dětství	20
KAPITOLA TŘETÍ	
Anděl a škola	32
KAPITOLA ČTVRTÁ	
Psychiatrie a doktor A.	37
KAPITOLA PÁTÁ	
Poselství a politika	44
KAPITOLA ŠESTÁ	
Hospitalizace	48
KAPITOLA SEDMÁ	
Přítel a doktor B.	53
KAPITOLA OSMÁ	
Paralelní světy	67
KAPITOLA DEVÁTÁ	
Různé vzpomínky a úvahy	75
KAPITOLA DESÁTÁ	
Nový rok 2013	83
KAPITOLA JEDENÁCTÁ	
Plány	91

KAPITOLA DVANÁCTÁ	
Moje rodina, moji blízcí, přátelé a já	97
KAPITOLA TŘINÁCTÁ	
Žízeň po životě	111
KAPITOLA ČTRNÁCTÁ	
Bez terapie	117
KAPITOLA PATNÁCTÁ	
A život jde dál	129
KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ	
Psychóza a po psychóze	140
KAPITOLA SEDMNÁCTÁ	
S odstupem	153
KAPITOLA OSMNÁCTÁ	
Terapeutické zakázky	158
KAPITOLA DEVATENÁCTÁ	
Mé touhy a přání	182
KAPITOLA DVACÁTÁ	
Nový rok 2014	190
KAPITOLA DVACÁTÁ PRVNÍ	
Doma	204
KAPITOLA DVACÁTÁ DRUHÁ	
Na závěr	206
Doslov	207

PŘEDMLUVA

První příznaky schizofrenního onemocnění se obvykle objevují mezi 15. a 35. rokem života. Bývají přepestré. Lidé začnou být nedůvěřiví a vztahovační, mluví si pro sebe. Mohou mít halucinace, tj. klamné vjemy vznikající v bdělém stavu, bez odpovídajícího podnětu z vnějšího světa. Kdybyste se v této chvíli podívali na funkci jejich mozku, spatřili byste, jak jsou v průběhu zrakových halucinací činné zrakové oblasti jejich mozkové kůry a jak v průběhu sluchových halucinací pracují ty sluchové – „samy od sebe“.

Nemocní si neuvědomují, že jde o jev, který běží jen v jejich hlavě. „Vidí“ záblesky, celé postavy, scény, objekty větší nebo menší, než ve skutečnosti jsou. „Slyší“ slova, věty, hlasy jedné nebo více osob, které mohou něco přikazovat, radit, mohou být v rozporu – zatímco jeden hlas chválí, druhý ničivě kritizuje. Objevuje se pocit „někdo mi usiluje o život“.

Pacienti říkají, že někdo hýbe jejich tělem a mluví za ně. Mohou se domnívat, že jim doslova zkameněly vnitřní orgány nebo že jsou mrtví. A být přesvědčeni, že jim někdo do hlavy vkládá nebo naopak z hlavy odnímá myšlenky, že jsou jejich myšlenky zveřejňovány, případně s naprostou jistotou vědět, že se na svět dívají svými zuby.

Mají poruchy myšlení: jsou přesvědčeni o mimořádném významu své osobnosti nebo naopak, že jsou naprosto neschopní a úplně k ničemu. Věří ve vlastní nadpřirozené schopnosti, ale na druhou stranu se obviňují za velká neštěstí ve světě. Jsou si nevýratně jisti, že jsou velkými reformátory společnosti a spasiteli, ale stejně tak mohou trvale očekávat nějakou katastrofu, popírat vlastní existenci nebo mít za to, že trpí nevléčitelnou smrtelnou chorobou.

Tvrdí, že je někdo nebo něco trvale pronásleduje. Pak opakovaně píše stížnosti policii, nejrůznějším úřadům až po nejvyšší

mezinárodní instituce, které se tak znovu a znovu přesvědčují, že jsou v kontaktu s duševně nemocným člověkem.

Vzácnou podobou nemoci je postižení hybnosti – pacienti dělají dojem postavy z vosku, kterou je možné tvarovat, přičemž se po chvíli, vláčně vrátí do původní podoby stojícího nebo sedícího člověka.

Rizikovější než „pozitivní“ příznaky, jimiž jsou halucinace, tvorba nových slov a bludy či nevývratné chorobné poruchy myšlení, jsou příznaky „negativní“: stažení se do sebe, ztráta řeči, negativismus, oploštěný nebo vyhaslý citový život, ztráta vůle, motivace, neschopnost mít z čehokoli potěšení.

Historie schizofrenie či snad lépe schizofrenního onemocnění je pravděpodobně stará jako lidstvo samo. Někteří vědci si myslí, že nemoc je daná za vývoj jazyka, jiní to popírají.

Okolí dříve považovalo takto postižené za bytosti komunikující s duchy, posedlé ďáblem, navštěvované anděly, za lidi, jimž vítr vzal rozum a v jejichž hlavách buší démoni (co mohlo před sedmi tisíci lety vést k dvojí velké trepanaci lebky, kterou pacient přežil, jak lze bezpečně soudit ze známek hojení?). Stávali se šamany. V knize starých indiánských příběhů *Pláč ptáka Bouřliváka* se píše, jak šamani v kraji zešileli a začali pojídat děti. Lidé z kraje utekli.

Adekvátně příznakům s těmito nemocnými ostatní zacházeli. Byli mučeni, upalováni, vězněni v podmínkách, které si neumíme představit, a to až do konce 18. století. Lékaři jim pouštěli žilou a pálili je žhavým železem, byť se třeba jednalo o příslušnici královského rodu. Trvalo staletí, než lidé pochopili, že jde o chorobu, nikoli posedlost demony, přestože otec lékařství Hippokratés kolem roku 400 př. n. l., tedy dvaadvacet století před tímto stavem věcí, napsal:

„Lidé by měli vědět, že z ničeho jiného než z mozku přicházejí radosti, slasti, smích i zábavy, starosti, žaly, sklíčenost i bědování. Prostřednictvím mozku zvláštním způsobem získáváme moudrost a poznání, vidíme, slyšíme a poznáváme, co je špatné a správné,

co je bídné a spravedlivé, špatné a dobré, sladké a nechutné... Kvůli mozku zešílíme a blouzníme, útočí na nás strach i hrůza, na někoho v noci, na jiného ve dne, sníme a putujeme mimo čas..."

Píše se, že to byl doktor Philippe Pinel (1745–1826), který pod vlivem osvícenských myšlenek a deklarace lidských práv Velké francouzské revoluce sňal nemocným okovy, byť to pravděpodobně učinil jeho pomocník a pravá ruka Jean-Baptiste Pussin (1745–1811).

Philippe Pinel byl velký muž: v době teroru za Velké francouzské revoluce se setkal s právníkem Georgesem Couthonem (1755–1794, popraven), blízkým spolupracovníkem Robespierovým. Couthon pátral v Bicêtre (dnes bychom mohli říci v psychiatrickém zařízení, ale tehdy to byl zkrátka blázinec) po skrytých zrádcích. Pinel ho vzal mezi nemocné. Couthon se je pokusil vyslýchat. Odpovědi vyslýchaných byla sprška urážek a sprostot. Couthon se údajně obrátil na Pinela a poznamenal: „Občane, nejste sám šílený, uvažujete-li o možnosti, že tato zvířata zbavíte řetězů?“ Pinel odpověděl: „Občane, jsem přesvědčen, že tito šíleníci jsou tak nezvladatelní pouze proto, že byli zbaveni vzduchu a svobody...“ Couthon: „Pak si s nimi dělejte, co je vám libo. Předávám vám je. Obávám se však, že se můžete stát obětí svých vlastních předpokladů.“

V nějaké podobě postihuje schizofrenie asi jednoho člověka ze sta.

U mužů ve srovnání se ženami propuká v mladším věku, průběh bývá těžší. Má mohutné genetické pozadí. Ale podobně jako u jiných rozšířených onemocnění, například cukrovky, jde o společné malé účinky většího počtu genů. Nedávno byl objeven jistý společný jmenovatel. U biologických příbuzných schizofreniků, kteří jsou sami klinicky v pořádku, se vyskytují neurologické příznaky, které mají jejich nemocní blízcí. Rizikem pro chlapce je vysoký věk jejich biologického otce.

Geny samy o sobě nestačí. Jestliže schizofrenií onemocní jeden člen páru jednovaječných dvojčat, nemusí druhé dvojče

onemocnět vůbec, ač by „správně“ mělo, protože je nositelem do vysoké míry stejného genetického uspořádání.

Takže vliv má něco z prostředí.

Tím něčím může být jedna skupina poruch osobnosti.

V prvních třech měsících těhotenství poškozují mozek plodu těžká podvýživa matky, jak dokázala proslulá nizozemská „hladová“ zima 1944–1945, při které nacisté okupující Nizozemsko snížili části jeho obyvatelstva příděl potravy přibližně na polovinu dávky nutné k přežití.

Ve střední třetině těhotenství poškozují mozek nenarozených dětí mateřská chřipka a možná také aspirin, který maminky užívají, toxoplazmóza a herpetické viry.

Rizikovými faktory jsou nízká porodní hmotnost, porod na jaře nebo na podzim, špatné rodinné vztahy, těžká životní událost, těžká šikana. Spouštěčem onemocnění může být marihuana a psychedelické drogy. A nikdo neví předem, zda je nebo není nositelem genetické vlohy. Takže vřele doporučuji: neexperimentujte s drogami, může to velmi špatně dopadnout.

Zejména v rozvojových zemích je rizikovým faktorem migrace do měst s jejich odcizujícím vlivem.

Přibližně třetina nemocných se uzdraví, někdy s defektem, další třetina se může uzdravit při trpělivé a dlouhodobé léčbě. Jestliže se neléčí, následuje rozpad osobnosti, z lidské bytosti vznikne troska. Zbývá třetina potřebuje péči celý život.

Někdy se v průběhu schizofrenního onemocnění objevují příznaky afektivních poruch: buď chorobného smutku čili deprese, nebo jeho opaku – mánie, s myšlenkovým tryskem, rozjařeností a bludným pocitem „unesu celý svět“.

Současné zobrazovací metody nalézají v mozku nemocných celou řadu jemných odchylek od běžné stavby a význačnějších odchylek od fyziologické funkce. Odchytky od stavby se někdy náhodně najdou ještě před vypuknutím choroby. Úměrně tomu, jak se neléčená nebo neléčitelná schizofrenie prohlubuje, poškození mozku narůstá.

Pomocí stejných metod bylo zjištěno, že součástí mozku primátů včetně lidí je „sociální mozek“. To je metaforický pojem pro soubor neuronálních sítí velkého rozsahu, což jsou systémy tvořené mnoha nakupenými nervových buněk, jimž se říká uzly, popřípadě vrcholy, a jejich vzájemnými spoji, těm se říká hrany. Tyhle soubory dobře popisuje matematická teorie grafů. „Sociální mozek“ řeší problémy, které se týkají vztahů s druhými lidmi: líbí se mi, nebo nelíbí, budu důvěřovat, nebo důvěřovat nebudu, budu mluvit, nebo raději pomlčím, co má na mysli a na srdci, chápe mne, nebo nechápe, co mi chce vlastně říci, má, nebo nemá mě rád/a?

Poslechnete-li si nemocné, zjistíte, jak hluboce jsou u nich tyto nejzákladnější složky lidství narušené. A podíváte-li se při tom na činnost neuronálních sítí tvořících jejich sociální mozek, vidíte, jak výrazně se liší.

Schizofrenie se dá dobře léčit a musí se dobře léčit, aby neskončila rozpadem osobnosti. Vyžaduje to mimořádnou trpělivost jak pacienta, tak jeho lékaře. Muže jít o léčení trvající desítky let. Někdy může být nejlepším výsledkem skutečnost, že se pacientův stav nezhoršuje.

Klíčovou složkou léčení je soubor vztahů s druhými lidmi: vlastní rodinou, přáteli i dalšími lidmi. Je nepostradatelná. Nemocným dlouhodobý pobyt v léčebnách neprospívá. Mohou-li žít mezi lidmi, kteří je chápou, rozumějí jejich stavu a jsou tolerantní, pak jsou výsledky léčení podstatně lepší. Spotřeba léků klesá. Tím spíše, jestliže se v době, kdy onemocnění ustoupilo, podaří nemocného člověka zaměstnat v chráněné dílně.

Pozor: léčená schizofrenie nepoškozuje inteligenci! Tito lidé jsou velmi nemocní, ale jejich inteligenční kvocient může být nadále vyšší než 140 bodů a mohou úspěšně řešit tak složité problémy, že nakonec dostanou Nobelovu cenu za matematický přínos ekonomii. To je příběh Johna Forbese Nashe (1928). Ve třiceti letech onemocněl paranoidní schizofrenií. Byl nevývratně přesvědčen, že s ním prostřednictvím šifer a deníku The New York Times komunikují obyvatelé vzdálené galaxie. Bylo lidskou velikostí

šéfů Princetonské univerzity, že člověku se zřejmými příznaky schizofrenie umožnili užívat univerzitní prostředky na výzkum. A stejně velkoryse se zachovala jeho žena Alicie, která Nashe rok za rokem doslova držela nad vodou, když ho týraly halucinace a stonal nejhůře.

Lidské vazby mohou pacienti zachránit.

Lucie Bankovská Motlová spolu s Filipem Španielem, oba z 3. lékařské fakulty UK v Praze a Psychiatrického centra v Praze, organizují rodinnou psychoedukaci, která může pacienty spasit tím, že jejich rodiny naučí, jak se mají vůči nemocným chovat. Jenže rodinnou psychoedukaci provádí jen několik procent pracovišť. Ambulantní kliniky, jimž někteří říkají komunitní péče, totiž neexistují. Lektoři odpadávají, neboť práce s nemocnými a jejich rodinami je krajně vyčerpávající.

Nadto oba zmínění lékaři vypracovali program prevence relapsu choroby, který využívá informační technologie. Pacienti často poznávají, že se jejich stav zhoršuje a choroba se vrací. Program jim řekne, co mají udělat. Výsledky jsou skvělé. Jenže jsem ke své hrůze slyšel, že pojišťovná se nechce platit. Ovšem nešetří tím, naopak.

Věřím, že se najde někdo, kdo bude mít aspoň zlomek Pinelovy velikosti. Neléčení nebo špatně léčení schizofrenici totiž mohou být nebezpeční jak sobě, tak svému okolí. Někdy zabijí sebe, jindy druhého člověka. Nikdo by neměl čekat, až se „něco stane“.

Z psychiatrických nemocnic zejména v USA, o něco méně v západní Evropě, byl propuštěn podstatný počet dlouhodobých nemocných. Lůžka byla zrušena. Důvodem mělo být, že pacientům bude lépe v péči komunity. To je pravda, jestliže komunita existuje, nemocného chápe, toleruje, má pro něj práci, je na něj prachobyčejně hodná a nemocný užívá léky, ačkoli často mají nepříjemné vedlejší účinky.

System pokrytecky ušetřil. Něco z řečeného totiž běžně selhává. Takže schizofrenici, mnohdy v nepředstavitelně zoufalém stavu, tvoří mohutnou součást populace bezdomovců. Obvykle,

ne vždy, moc nepijí, neboť vědí, že jim to nedělá dobře, zato hodně kouří. U některých z nich nikotin pravděpodobně příznivě oslovuje jeden přenašečový systém v mozku. Samozřejmě, že při tom riskují všechna onemocnění, která z kouření plynou.

A to nepočítám „antipsychiatry“, lékaře a intelektuály, kteří v šedesátých letech minulého století tvrdili, že duševní onemocnění je mýtus.

Proč to celé vyprávím?

Až sem jste se dozvídali fakta získaná pohledem zvenčí.

Knížka, kterou otevíráte, je pohledem zevnitř. O svém onemocnění vypráví vysoce inteligentní a citlivá pacientka. Pohled zevnitř umožňuje lépe pochopit, co se děje v nitru těchto lidí. Pokud nepřinese kousek soucitu, měl by alespoň přinést lepší pochopení.

Je to nesmírně užitečná knížka nejen pro rodiny nemocných a sociální pracovníky, kteří se o pacienty starají, ale také pro politiky na všech úrovních, kteří mají vliv na rozdělování peněz pro sociální účely. Lidé s duševní chorobou jsou nejkřehčí součástí společnosti. A každá společnost je dobrá jen v té míře, v jaké se dokáže postarat o své nejslabší a bezmocné a dát jim alespoň malou část toho, co poskytuje svým nejsilnějším a mocným.

MUDr. František Koukolík, DrSc., FCMA

Úvod

Vážený pane doktore, chtěla bych Vám vyprávět svůj příběh, své vzpomínky na dětství, na dobu studií, ale především na život, který poznamenaly duševní nemoci. Nejdříve to byla mentální anorexie, potom paranoidní schizofrenie a v současné době se potýkám s depresivním typem schizoafektivní poruchy.

Co pro mě tohle všechno znamená? Prožitky, které nebyly reálné, vlastní vymyšlený svět, v němž neexistovaly náhody a všechno se vším souviselo. Stavby deprese, kdy jsem bezvládně ležela v posteli bez energie a síly vstát a jen dojít na WC byl pro mě nadlidský výkon. Odpor k jídlu či naopak touha vyjít celou ledničku. Nezřízená chuť na čokoládu. Psychoterapie a léky, které mi pomáhaly a stále pomáhají v tlumení a léčbě mé nemoci, bohužel i s vedlejšími účinky. Nálada někdy povznesená s odhodláním změnit svět, jindy pocity marnosti s myšlenkami na smrt. Anděl, který přicházel s různými poselstvími a komentoval, co dělám a nedělám, jak bych měla žít. To všechno dohromady. Vyčerpávající stavby. Nespavost či nadměrná spavost. Za noci, kdy jsem nemohla spát, jsem psala básničky plné emocí, úvah o světě, víře, lidech a andělech.

Anděl, který za mnou zaléтал, se mi zjevoval jako oslnivě zářící postava. Měl nádhernou tvář a uhrančivé oči, temné a hluboké jako vesmír. Kolikrát jsem chtěla vztáhnout ruce a dotknout se ho. Když jsem to udělala, jako by mé ruce prostoupily jeho tělem. Byl přízrakem zářícím do noci, do tmy. Chtěla jsem se stát podobnou bytostí. Být jen duší. Nechtěla jsem žít ve vlastním těle. Častokrát se mi to na chvíli podařilo. Ležela jsem na posteli

a najednou jsem se vysvobodila z vlastního těla. Vznášela jsem se pár metrů nad ním. Dívala jsem se, jak tělo spí, jak pravidelně oddechuje, zatímco má duše byla alespoň na chvíli svobodná.

Dětství

Narodila jsem se v roce 1976 v tehdejší Československu. Politickou situaci jsem jako malé dítě nevnímala. Rok 1989, kdy v zemi došlo k převratu, mě zastihl v sedmé třídě základní školy. Takže politika mě nijak zvlášť neovlivnila. Až později. Máma byla učitelkou, táta programátorem a mám o osm a půl roku staršího brácha. Máma před odchodem do důchodu učila na základní škole matematiku a výtvarnou výchovu. Táta pracoval nejdříve v PVT (Podnik výpočetní techniky), tenkrát to ještě byly sálové počítače na děrné štítky. Později, až do penze, byl programátorem v Jaderné elektrárně Dukovany. Brácha vyzkoušel různá zaměstnání, než se uchytil jako umělecký kovář se specializací nožíř. Dělá opravdu nádherné nože a v oboru patří mezi špičku. Je fakt šikovný.

V pěti letech jsem se sama naučila číst a bratr mě naučil i psát a počítat. Do školy jsem chodila ráda a až do konce základky jsem měla samé jedničky. Zkrátka vzorné dítě. Na gymnázium už přibývalo pár dvojek, pokaždé to však vyšlo na vyznamenání. Na základní škole jsem chtěla být učitelkou jako máma. Potom mě začala lákat medicína, ale v posledním ročníku gymnázia jsem se rozhodla pro architekturu. Jenže jsem neudělala talentové zkoušky. Jako náhradní obor jsem si zvolila geodézii a kartografii, na vysokou školu mě díky dobrému prospěchu vzali bez přijímaček.

První ucelená vzpomínka na dětství spadá do doby, kdy mi bylo mezi čtvrtým a pátým rokem, a je to vzpomínka na dětský karneval. Byla jsem oblečená v růžovo-blankytně modrých šatečkách jako princezna a na hlavu mi brácha udělal papírovou

korunku. Víte, brácha, tím, že je o osm a půl roku starší, byl můj veliký vzor. Staral se o mě, jako o malou sestřičku, moc hezky. Hrával si se mnou na písku a nedovolil, aby mi ostatní děti braly hračky. I když je kluk, tak mě prý hrozně rád vozil v kočárku a chlubil se, jakou má sestru. Jako sourozenci si nejsme vůbec podobní. Brácha je blondák s modrýma očima, takový ten typ, který na sluníčku hned zčervená a spálí se, zatímco já mám téměř černé vlasy, hnědé oči a na slunci rychle zhnědnu a pěkně se opálím. Brácha je vizáží po mámě a já jsem po tátovi. Že jsme sourozenci, by nikdo nehádal. Když mi bylo pět, bylo bráchovi už třináct a půl. Těžký puberták, a přesto se o mě staral a vymýšlel mi různé hry. Učil mě samozřejmě samé lotroviny.

Další vzpomínka je taky karnevalová. Tentokrát jsem byla oblečená za malou indiánku. Měla jsem na sobě hnědé punčocháče, kožešinovou vestičku a čelenku s pírkiem. Tváře mi brácha pomaloval máminou rtěnkou a tužkou na obočí. Sám byl oblečený za klauna. Vzpomínám si, jak jsme tancovali v sále a každý dostal žlutou limonádu, kterou jsme pili brčkem přímo z láhve. Vzpomínám si na spoustu dětí a rodiče, jak seděli u stolů a dívali se na nás. Byl to veliký, přímo obrovský sál. Dnes by se mi možná zdál menší, ale znáte to, dětské oči. Pamatuji si, jak jsem byla šťastná a v bráchovi jsem měla ochránce a vzor.

Další vzpomínky mám na taneční vystoupení ve školce. Paní vychovatelka nás naučila několik lidových tanců. Měli jsme krásné, vyšíváné slovácké kroje. Pamatuji si na svého tanečníka. Moje první holčičí láska ze školky. Ještě dnes si ho vybavuji, jak jsme si spolu hrávali v zahradě, která patřila ke školce, a jak se mě ptal, jestli si ho vezmu za muže, až budu velká. Zajímalo by mě, jestli bychom na to s úsměvem vzpomínali, kdybychom se potkali dnes. Jak se asi má? Má rodinu a děti? Kde pracuje? Jak se má moje první láska, můj první nápadník?

Taky si vzpomínám, jak jsem chodila do rytmiky, do přípravy na gymnastiku, kde nás paní učitelka učila držet tělo a mít správně vytýčenou hlavu. Kdyby mě viděla dnes! Jak se hrbím a musím na

to myslet, že mám chodit vzpřímeně. Jak mám ohnutou páteř a hlavu skloněnou dopředu. Život mě nějak shrbil. Měla bych se narovnat. A nejen tělo.

* * *

Bohužel mám z dětství i jednu traumatickou vzpomínku. Byli jsme celá rodina na dovolené v Jugoslávii. Jednou ráno jsme se chystali na pláž a já se ztratila v kempu. Potkala jsem vysokého, blondatého muže s knírkem pod nosem – dodnes si vybavuji, jak vypadal. Vzal mě za ruku a odvedl mě do malého, oranžového stanu, kde si lehl na záda, obnažil se, vložil svůj penis do mé dlaně a mě samotnou hladil po celém těle. Byla to chvílka, nic víc se nestalo, ale mě to dost poznamenalo. Potom mě zavedl do našeho stanu a zavřel mě tam. Rodiče mě zatím hledali, až mě táta našel ubrečenou ve stanu.

S tímhle zážitkem jsem se dlouho nikomu nesvěřila. Pocity s ním související se různí v závislosti na čase a tom, jak jsem se postupně se zneužitím vyrovnávala. Ta malá holčička tenkrát měla příšerný strach. A strach z neznámých mužů ve mně nadlouho zůstal. V pubertě jsem odmítala být ženou. Moje tělo mi připadalo odporné, pošpiněné, nehodné lásky. Na vysoké škole jsem se kvůli odmítání sexu rozešla s přítelem. Až v psychoterapii jsem o tomto zážitku poprvé promluvila. Tehdy jsem se chtěla pomstít. Chtěla jsem toho muže najít a zabít ho. Vyptávala jsem se táty, kdo to mohl být. Podle mého popisu šlo nejspíš o jednoho Holanďana, který žil a pracoval ve Švýcarsku a byl v Jugoslávii taky na dovolené se svojí rodinou. Mohl to být on, a nemusel.

A co cítím dnes? Je to asi racionalizace, ale říkám si, že pedofilie je v podstatě nemoc a že za to ten člověk ani nemohl. Navíc, co se vlastně stalo? Téměř nic. Pár minut v mém životě. Lhala bych, kdybych tvrdila, že bych ho nechtěla nějak potrestat, ale současně cítím soucit s tím člověkem a odpuštění. Ano, odpuštění. To je asi to jediné, co mohu udělat. Vyhledat ho? Dokazovat? Vždyť mi bylo pět let. Někdy si říkám, jestli se mi to celé jen nezdálo. Taky

bylo období, kdy jsem měla pocit, že jsem si za to mohla sama. Že jsem toho člověka nějak sexuálně vyprovokovala. Což je samozřejmě blbost. Jak může pětileté dítě někoho normálního sexuálně vyprovokovat k takovému činu? Ne, já jsem byla a jsem v tomhle nevinná. Co s takovým člověkem? Co s takovými lidmi trpícími pedofilií? Je to těžké. Takový člověk by si měl nemoc přiznat a sám sebe hlídat, aby nikomu neublížil, tak jako ten muž kdysi mně. Takže jsem se s tímto zážitkem nakonec přece jen nějak vyrovnala. Odpuštění a vlastní nevina. Lítost, že se to muselo stát.

Následující rok jsme jeli celá rodina do Německa, tenkrát do východního k Baltskému moři na poloostrov Usedom. Pamatuji si, že tam byl pořád prudký vítr od moře. Bývaly i vysoké vlny, a když byly už opravdu moc vysoké, tak na pláži visela vlajka a byl zakázaný vstup do moře. Bydleli jsme v kempu ve velikém stanu, stejně jako v Jugoslávii. Stan byl žluto-hnědý, měl kytičkové záclonky a prostornou ložnici, do které jsme se pohodlně vešli všichni čtyři i se zavazadly. Byla v něm i předsíň, kde stál kempinkový stolek a skládací židle. Vařili jsme na dvouplotýnkovém vařiči na plynové bombě. Kemp byl v lese a k moři se chodilo z útesu dolů do zátoky. Na pláži to hrozně foukalo, a tak si všichni kolem dek, na kterých se leželo, rozestavěli metr vysoké ohrádky. Pamatuji si, jak jsme si s bráchou koupili v hračkářství lopatky a hrabičky pro děti a stavěli jsme krásné hrady z písku ozdobené mušličkami, kterých bylo na pláži spousta. Nebo jak jsme se vzájemně zahrabávali do písku tak, že nám koukala jen hlava. Moře moc teplé nebylo. Přece jenom je to dost na severu... Zpátky jsme jeli přes Drážďany, protože rodiče se chtěli podívat do obrazárny Zwinger a taky po obchodech.

Z Drážďan mám jednu úsměvnou vzpomínku. Byli jsme všichni oblečení do toho nejlepšího, co jsme s sebou vezli, máma měla nějaký kostýmek. No, a když jsme šli do pouličního bistra na klobásu s hořčicí a chlebem, tak jsme si dávali dobrý pozor, abychom se neumastili. Ale co čert nechtěl, brácha zabodl do klobásy

vidličku a oranžovohnědý omastek vystříkl mámě přímo na kostýmek. Myslím, že jsme do Zwingeru nešli.

Další rok jsme opět jeli do Jugoslávie. Ale já jsem onemocněla. Tenkrát to vypadalo na úžeh či úpal. Nebyla jsem schopná v sobě udržet ani vodu, natož jídlo. Všechno jsem vyzvracela. Pamatuji si, jak mi vodu převařovali a dávali mi ji po lžičkách a já pořád zvracela. Když si na to vzpomenu dnes, napadá mě souvislost s první dovolenou v Jugoslávii. Mohlo jít i o reakci na zneužití. V Jugoslávii se mi prostě chtělo zvracet. Napadá mě to díky tomu, že jsme museli kvůli mně jet domů dříve, než jsme měli v plánu, a jakmile jsme překročili hranice tehdejšího Československa, byla jsem zdravá. Snědla jsem řízek s chlebem a nic mi nebylo. Možná moje nevolnost byla reakcí na nepříjemný zážitek, a možná nebyla. Ale kdyby byl příčinou úpal či úžeh, tak by mi bylo špatně i doma. Jenže já byla naprosto zdravá.

* * *

Dětství znamenalo i prázdniny u babiček. Babička z tátovy strany byla skutečnou pohádkovou babičkou. Pamatuji si, jak jsem jako malá holka učila koťata pít z misky mléko. Namočila jsem jim do něj čumák, aby si ho kočky musely olíznout. Tak pochopily, že to, co olizují, je dobré, a zvědavě ponořily jazýčky do mléka. A tak se naučily pít z misky. Taky jsem je zlobila papírkem uvázaným na šňůrce, po kterém chňapaly tlapkami. Nebo si hrály s klubíčkem vlny, což byla zábava na celý den. S babičkou jsem chodila na vycházky do lesa a polní cestou přes trať vlaku na hřbitov, kde byl pochovaný děda. Natrhaly jsme kytičku a zanesly ji na hrob. Babička mě učila znát stromy a kytky, polní i zahradní. Na zahradě u domu pěstovala hodně okrasných květin a ovocné stromy a keře, a dokonce vinnou révu. Dříve měl prý děda obrovský vinohrad a dělal si i vlastní víno. Na zahrádce stál dřevěný domeček, kde jsme si hrávaly s mými sestřenicemi. Bývala jsem u babičky, i když jsem byla nemocná. Měla velikou manželskou postel, ze které jsme se spolu dívaly na televizi. Babička po

večerních zprávách většinou usnula a já koukala až do půlnoci, kdy se babička vzbudila a televizi vypnula. Pamatuji si, jak jsme v noci musely rozsvítit a vysavačem honit komáry, kteří nám bzučeli u hlavy a štípali nás. Druhý den jsem mohla spát třeba až do oběda.

Občas jsem pomáhala babičce vařit a ona mě učila také háčkovat a později šít na staré šlapací singrovce. Kdysi bývala učitelkou a vyznávala svérázné pedagogické metody – mohla jsem si dělat, co jsem chtěla. Když jsem měla třeba angínu, léčila mě horkým čajem oslazeným medem a přidala do něj i trochu rumu. Chodily jsme spolu nakupovat. Pokaždé jsme koupily uzenou makrelu, ani ne tak pro sebe, jako pro susedovic psa. Když jsme se vracely kolem plotu, pejsek už nás vyhlížel. Babička ulomila rybě hlavu a já jsem mu ji přes plot podala. Pak jsme sledovaly, jak si ji jde zahrabat na zahradu. Potom jsme mu daly zbytek makrely a on ji s chutí snědl. Mně babička kupovala šunku a bonbony.

Babička uměla moc dobře vařit. Já jsem jí pomáhala dělat třeba knedlíčky do polévky nebo jsem obalovala řízky. Myslím si, že vaření s mojí pomocí trvalo babičce dvakrát tak dlouho, než kdyby vařila sama, ale jí to nevadilo. Vařily jsme celé dopoledne. Odpoledne jsme pracovaly na zahrádce nebo jsme šly na procházku. Taky jsem měla v ulici, kde babička bydlela, kamarádky a kamarády. Hráli jsme všechny možné dětské hry – kuličky, skákali jsme panáka... Později jsme si hrávali na školu a já samozřejmě bývala učitelka.

Když jsem byla nemocná, tak na mě babička naházela veliké a těžké pěřové duchny a musela jsem se potit. Babička mi vykládala vzpomínky z dětství a mládí. Všechny ty příběhy už jsem znala nazpaměť, a tak jsem jí říkala, o čem chci vyprávět tentokrát. A když na něco zapoměla, doplňovala jsem ji. Babička, to byl pocit bezpečí a lásky. Shovívavá láska. Moudrá, hodná babička. Prý jsem po ní.

Na tátovu maminku mám moc hezké vzpomínky. Bohužel dědu jsem nepoznala. Zemřel, když mi bylo asi půl roku. On to

nebyl můj pokrevní děda. Můj pravý děda se zabil na motorce, ještě když byl táta malý kluk. Babička se podruhé vdala a děda tátů a mého strýce adoptoval. Dal jim i své příjmení. Býval ředitelem na základní škole. Takže učitelská rodina. Táta s mámou se seznámili, když máma po studiích nastoupila na školu, kde byl děda ředitelem a babička učitelkou. Po čase se vzali a narodil se brácha. Když jsem přišla na svět já, bylo už mámě přes třicet let. Brácha chtěl sestřičku – a dostal ji. Byla jsem chtěné a očekávané dítě. Ačkoli to bylo trochu riskantní, protože máma má krevní skupinu B- a táta A+. To už se prý druhé dítě nedoporučuje. Ale narodila jsem se. Zdravá, odmalička rozmazlovaná. Rodiče mi ve všem umetali cestičku a já díky tomu prožila docela šťastné dětství. Máma uměla šít, a tak jsem chodila jako ze škatulky. A babička na mě pletla svetry a kabátky a do školky mi šila šatové zástěrky na převlečení. Hezké oblečení jsme měli i od příbuzných z Rakouska, myslím, že šlo o dědovu sestru. Žili tam za „železnou oponou“, jak se tenkrát říkalo, ale občas jezdili na návštěvu.

U druhé babičky, matky mé mámy, jsme taky trávili část prázdnin. Ty pro nás začínaly výpravou na borůvky. Celá rodina jsme jeli do lesa s asi patnáctilitrovým kbelíkem a sklenicemi zavěšenými na krku. Dřepli jsme do borůvčí a sbírali. Aby mě a bratra rodiče ke sběru motivovali, dostali jsme za každou sklenici dvacet korun, což bylo v té době hodně peněz. Já jsem za den naplnila asi tři sklenice a mohla jsem si za penízky koupit, co jsem chtěla. Z borůvek jsme dělali knedlíky z bramborového těsta sypané cukrem, borůvkový kynutý táč a zavařovali jsme je na zimu jako kompot. Se sestřenicemi máminy sestry, mojí tety, jsme si hráli na zahradě nebo jsme jezdili po parku před domem na koloběžkách a později na kolech. Brácha vyřezával z borovicové kůry lodičky, které jsme pak pouštěli v kašně. Do zámeckého parku jsme chodívali na houpačky a kolotoč. Do lesa jsme jezdili i na houby a maliny. Houby jsme sušili a zavařovali a z malin jsme vyráběli výborný sirup s přídavkem rybízu z babiččiny zahrady, kde

jsme trhali i angrešt a třešně na kompot. Opékali jsme špekáčky, hráli si na písku pod kolnou a koupali se v rybníku u kapličky. Měli jsme zakázáno chodit na půdu, která nás samozřejmě lákala, protože tam byla uložená spousta věcí. K Hozákům jsme chodívali pro nanuka, na „obliz“, jak říkala má teta.

Tahle část prázdnin bývala taky fajn. Jedna sestřenice je skoro stejně stará jako já, jen asi o půl roku mladší a druhá sestřenice je mladší asi o čtyři roky. Vzpomínám na naše mámy, jak stály téměř pořád u plotny. Buď vařily, nebo něco zavařovaly. No, nevím, jestli to pro ně taky byla pohodově strávená dovolená, přece jen jsem to viděla dětskýma očima.

Za pěkného počasí jsme na zahradu vytáhli velikou plechovou vanu, napustili ji vodou a nechali ji na sluníčku ohřát. Potom jsme se v ní mohli cachtat. Táta a strejda chodili večer na ryby a my jsme se ráno, ještě v pyžamech, utíkali podívat do kádí, jestli v nich plavou kapři. Taky chodili na úhoře. Ty jsme pekli na másle s kmínem. Brácha pro nás vymýšlel program a zorganizoval třeba módní přehlídku. Navlékly jsme se do babiččinych šatů, nazuly boty na podpatku, na hlavu jsme narazily klobouky či slamáky a pak jsme se předváděly.

Rodiče hodně hrávali karty a my později taky. Když si vzpomínám na prázdniny u druhé babičky, tak dny byly natolik nabitě spoustou činností, že jsme ani nechtěli chodit spát. Neměli jsme na spaní čas. Od rána do večera byla pořád nějaká legrace. Druhého dědu si stejně jako toho z tátovy strany nepamatuji, protože zemřel, už když mě máma čekala. Takže jsem poznala jen babičky. Ale byly to správné babičky. Mámína máma byla sice trochu přísnější, ale z toho jsme si nic moc nedělali. Když se na to zkusím podívat jejíma očima, tak téměř celý rok žila sama a najednou se jí do baráku nastěhovaly dvě rodiny s malými dětmi, které celý dům převracely vzhůru nohama. U babičky bylo prostě vesele. Vybavím-li si své pocity z té doby, tak to byla pohoda, dětská radost ze života a dychtivé očekávání každého nového dne. Rozverná a šťastná dětství.

* * *

Po nástupu do školy jsem se hned první rok od ostatních dětí trochu odlišovala. Jednak jsem se celou první třídu nudila, protože už jsem uměla číst, psát i počítat, jednak jsem byla takové dospělé dítě, vyspělejší než moji vrstevníci. Se spolužačkou, která bydlela ve stejném domě jako já a byla moje nejlepší kamarádka, jsme začaly nacvičovat divadelní představení. Dostala jsem k Vánocům papírové divadlo a kamarádka měla kalendář, v němž byla na každý měsíc veršovaná pohádka, kterou jsme se naučily nazpaměť. Maminka spolužačky nám na papír nakreslila postavičky k pohádkám a nalepila je na špejle, pomocí kterých jsme figurky vodily po papírovém jevišti. Rozdělily jsme si role a hrály jsme. Nejdříve jen rodičům, ale potom jsme se chtěly pochlubit i ve škole, a tak jsme hrály divadlo spolužákům na vánoční besídce. Měly jsme veliký úspěch a učitelé nás zvali i do jiných tříd. Bavilo nás to i díky tomu, že jsme hrály během vyučování, a tak jsme měly omluvené hodiny.

Od třetí třídy jsem začala chodit do kroužku Rolnička, kde jsme hráli opravdové divadlo. Buď sami, nebo s maňásky za paravánem. S Rolničkou jsme jezdili i na různá vystoupení a soutěže. Pamatuji si, jak mě bavilo hrát, vcítit se do nějaké role a předvádět se.

Tyto hezké vzpomínky se vážou k době před mými osmými narozeninami. Potom se rodiče začali rozvádět. Jeden druhého podváděli. Máma si našla přítele a táta přítelkyni. A já v tom žila. Začal se mi bořit dětský svět. Najednou jsem musela být dospělá a chápat, co se děje. A samozřejmě jsem to nechápala. Měla jsem ráda oba rodiče. Několikrát jsem chtěla i utéct z domova, to když jsem byla svědkem nějaké ostřejší hádky. Nakonec se naši rozvedli. Já jsem krátký čas žila jen s mámou a na návštěvy k nám chodil její nový přítel – „Strejda“. Táta bydlel na ubytovně, protože jeho přítelkyně se kvůli němu nerozvedla. Zůstal sám a situaci řešil alkoholem. Chodila jsem za ním na návštěvu jednou týdně. Býval opilý. Jel se i léčit do protialkoholní léčebny, a ne jednou.

Byl tam od rozvodu do doby, než si našel novou partnerku, asi třikrát.

Strejda si mě získal tím, že choval a dodnes chová lovecké psy. Je myslivcem a uznávaným odborníkem na lovecká plemena. Asi jako každé dítě jsem si přála mít psa a Strejda mi ho koupil. Nadšeně jsem mu pomáhala ve výcviku psů. Jezdili jsme s ním a s mámou po celé republice na psí zkoušky, kde buď vedl psa sám, nebo byl rozhodčím. Propadla jsem myslivosti a psům natolik, že jsem si sama v osmnácti letech udělala myslivecké zkoušky. Ale pak už jsem se tomuto koníčku nevěnovala, protože jsem odešla do jiného města studovat vysokou školu.

Máma se za Strejdu provdala, když mi bylo asi dvanáct let. A táta si ještě později vzal máminu nejlepší kamarádku, která ovdověla – „Tetu“. Tu znám odmalička. Jakožto mámina kamarádka u nás často bývala na návštěvě, a tak ji táta dobře znal. Opět učitelé. Strejda ředitel vesnické ZŠ a Teta učitelka. Snad proto jsem přestala chtít studovat pedagogickou fakultu a vymyslela jsem si medicínu. Potom architekturu a nakonec z toho byla geodézie a kartografie, jak už jsem zmiňovala na začátku.

* * *

A přišla puberta. Zhruba ve dvanácti letech mi začala růst prsa a já se za to jednak styděla, takže jsem se hrbila a sklápěla ramena dopředu k sobě, jednak jsem nesnášela svoje měnící se tělo, které nabývalo ženských tvarů. To bylo v sedmé třídě základní školy. S učením jsem nikdy problémy neměla, ale sama se sebou ano, moje psychika představovala jeden veliký problém. Byla jsem ostříhaná na kluka a jako kluk jsem se chovala.

Když jsme byli celá třída na lyžařském kurzu v Jeseníkách, tak tam jedna spolužačka měla takovou knížku, či spíš brožuru, jmenovala se *Sex a AIDS*. V knížce byly popsány všechny sexuální poruchy a úchytky. Tenkrát jsem se poprvé dozvěděla o transsexualitě. Myslela jsem, že právě to je můj problém. Transsexualita je stav nesouladu mezi psychickým a anatomickým pohlavím.

Transsexuálem je buď člověk, který má primární pohlavní znaky muže, ale cítí se být ženou, nebo má primární pohlavní znaky ženy, ale cítí se být mužem. Je to přání žít a být akceptován jako příslušník opačného pohlaví. Ale mě přece jen přitahovali kluci. Chtěla jsem být kluk a přitom mě zajímali spolužáci opačného pohlaví, takže jsem si z knížky vybrala diagnózu homosexuální transsexualita. Holka-kluk na kluky.

Od dvanácti let jsem s tímhle vědomím žila. Holky jsem nechápala a kluci pro mě byli kamarádi, víc než kamarádi. I máma si toho všimla. Tenkrát jsem měla problémy se štítnou žlázou a s hypofýzou. Tyto orgány nepracovaly, jak by měly. Měla jsem málo hormonů, takže jsem je musela brát v tabletkách. Na kontroly jsem chodila jednou za půl roku a máma několikrát lékařce přede mnou řekla, že se bojí, že ze mě bude kluk. Nevyvracela jsem jí to. Já bych byla tenkrát pro.

A tak uplynul další rok. Končila jsem základní školu a udělala jsem přijímací zkoušky na gymnázium, na přírodovědnou větev. To už jsem po střední škole chtěla studovat medicínu. Nejvíc mě bavila matematika, fyzika a biologie. K českému jazyku jsem měla zvláštní vztah. Zajímala mě literatura a sloh, ale mluvnici jsem nesnášela. Taky jsem dělala hrozné hrubky. Doháněla jsem to čtením knih a psaním slohových prací. Z gramatiky jsem mívala trojku, ze slohu jedničku, takže výsledná známka byla dvojka. Pořád jsem vypadala jako kluk. Spolužáci mě považovali za lesbičku. Kdyby věděli, jaké tajemství o své sexualitě jsem v sobě skrývala. Já, a lesbička? Holky mě vůbec nepřitahovaly. V podstatě jsem na chlapy až moc.

Taky jsem odmalička chodila do základní umělecké školy do výtvarného kroužku a hrála jsem na akordeon. Mým nejlepším přítelem v období puberty byl můj pes. Se Strejdou jsem ho cvičila a chodila s ním do psiho výběhu třeba na dvě hodiny. Začala jsem se uzavírat do sebe. Žila jsem ve svém světě. Měla jsem pocit, že by lidé kolem mě moje problémy nepochopili, kdybych se svěřila. Že by se mi spíš vysmáli. Byla jsem jiná. Jiná než moji

spolužáci. Spolužačky začínaly chodit s klukama na diskotéky a já nic. Měla jsem svého psa, učila se a četla knížky. Na konci druhého ročníku jsem se rozhodla, že chci přece jen vypadat jako holka a že to zkusím. A tak jsem si nechala růst dlouhé vlasy.

Moje máma byla a je veliká cestovatelka. Po pádu komunistického režimu, když se otevřely hranice na západ, jsme s mámou začaly o prázdninách jezdit po světě. Díky mámě jsem byla v Rakousku, Itálii, ve Francii, na ostrovech Korsika, Sardinie, Elba a ve Skotsku. Máma, ta cestuje dodnes. Už byla v Turecku, Řecku, Egyptě, na Kypru, Krétě, Kanárských ostrovech, v Jordánsku a Izraeli. Možná jsem na nějakou zemi zapoměla. Máma je prostě cestovatel tělem i duší. Pokud vím, chystá se na ostrov Zanzibar na východoafrickém pobřeží. Takže období mého studia v prvním a druhém ročníku gymnázia vypadalo následovně: škola, malování a kreslení, hra na tahací harmoniku, pes, knížky a prázdniny v zahraničí.

Anděl a škola

A pak se, pane doktore, stalo něco, co mě mělo varovat. Ve třetím ročníku se mi poprvé zjevil anděl. Byl krásný, celý bílý a zářil jako slunce. Řekl mi: „Svět je potřeba rozebrat a znovu poskládat. To je tvůj úkol.“ Často jsem o tom přemýšlela, ale nevěděla jsem, jak to mám udělat. Na to jsem přišla až později. Anděl mi radil, co mám dělat a co ne. Někdy byl hlas příjemný, jindy nepříjemný. Byl se mnou neustále a já si na něj zvykla. Čím dál víc jsem se propadala do vlastního světa.

Ve třetím ročníku už jsem vypadala ženštěji a kluci mě přitahovali silněji a silněji. Ale jak to skloubit s hlasem mého anděla? Začal mě kárat, jako by byl mým rodičem. Neustálý dohled... Styděla jsem se dát svému prvnímu klukovi i pusu nebo se ho držet za ruku. Mé ženské sebevědomí neexistovalo. Když mi můj kluk řekl, že mi to sluší, nevěřila jsem mu. Přesto jsme spolu chodili dva roky. Anděl mi neustále připomínal, že jsem vyvolený člověk, který musí spasit svět. Večer co večer jsem čekala, až se mi zjeví a bude si se mnou povídat. Přes den jsem cítila, že se na mě dívá a střeží mé kroky. Jakmile bych udělala něco špatně, hned bych uslyšela jeho káravý hlas. Cítila jsem, že mě hlídá a ochraňuje před zlem tohoto světa.

Nastoupila jsem do prvního ročníku Stavební fakulty Vysokého učení technického (VUT), obor geodézie a kartografie. Vzpomínám si, že nás tenkrát začínalo 104 a v pátém ročníku nás skončilo 32. Geodézie, to je v podstatě aplikovaná matematika, deskriptivní geometrie a fyzika. Tyhle předměty mi nikdy problémy nedělaly. Přesto mě studium nijak nenadchlo a do právu